MEINERSWIJK (41)

K.W. van Dort & B. van Gennip

Excursieleiding: B. van Gennip
Datum: 8 september 2006
Deelnemers: P. Boddeke, W. Boschinga, T. Denters, W-J. Drok, P. Hommel, D. Kerkhof, B. Lanjouw, L. Leusink, K. Lotterman, F. de Miranda, J. Pellicaan, W. Poelmans, J. Rademakers, Th. Reijnders, M. Schrijvers, M. van Tweel, K. van der Veen, S. Vleeming, T. Zonneveld

Het komt niet vaak voor dat een mospol van nauwelijks 1 centimeter hoog zich in een grote belangstelling mag verheugen. Die eer viel wel ten deel aan het epifytische topkapselmos *Orthotrichum rogeri*. De Tonghaarmuts is overal zeldzaam. De soort staat als gevoelig op de Nederlandse Rode lijst, als *vulnerable* (kwetsbaar) op de Europese Rode Lijst en is opgenomen in bijlage II van de Europese Habitatrichtlijn. Deze zeldzame habitatrichtlijnsoort werd in Meinerswijk, een uiterwaard ten zuiden van Arnhem, ontdekt door Michel Zwarts, actief Arnhems florist en bryoloog. Hij vond jaren achtereen meerdere sporulerende polletjes op wilgentakken en stammen in vrij open struweel (Van Dort & Zwarts 2009). Een twintigtal deelnemers ging op zoek tijdens de PKN-excursie die speciaal met het oog op dit zeldzame pioniermosje was georganiseerd.

VELDKENMERKEN

Ondanks dat de locatie min of meer goed bekend was viel het niet mee om de groeiplaats van *Orthotrichum rogeri* te ontdekken. Potentiële groeiplaatsen waren er volop in de vorm van spontaan opgeslagen wilgen in het struweel op de oever van een strang in de uiterwaarden. Ook aan Haarmutsen was geen gebrek. In de meeste gevallen trof het *Orthotrichum affine en Orthotrichum diaphanum*, twee zeer algemene vertegenwoordigers van het geslacht op bomen met basenrijke schors. Specifiek voor de Tonghaarmuts is de volgende combinatie van veldkenmerken:

- Polletje klein, ongeveer 1 cm hoog
- Sporenkapsels steken gedeeltelijk buiten de bladeren aan de stengeltoppen
- Sporenkapsel elliptisch, jong met gladde wand, bij rijpheid met 8 overlangse ribben
- Buitenste peristoomtanden oranje, verenigd tot 8 paren, jong rechtop, bij rijpheid teruggekromd
- Huikje kaal
- Blad in droge toestand iets gekruld (kroezig), vochtig eirond, geleidelijk versmald in een tongvormig topdeel met een breed afgeronde, getande top.

Pas tegen de middag wisten we enkele polletjes van *Orthotrichum rogeri* te ontwaren. Ze hadden zich gevestigd in het gezelschap van *Leskea polycarpa* op een scheve wilgentak op ooghoogte (opname 1).

Opname 1. Orthotrichum rogeri op tak van Salix viminalis

Opp. proefvlak (cm^2)	10x30
Bedekking moslaag (%)	30
Frullanio-Leducodontetea	
Orthotrichum affine	2b
Orthotrichum diaphanum	+
Orthotrichum rogeri	+
Leskea polycarpa	1
Hypnum cupressiforme	+
Physcia tenella	+

Ondanks intensief speuren in de omgeving konden verder geen nieuwe groeiplaatsen van *Orthotrichum rogeri* worden vastgesteld, ondanks een groot aantal potentiëel geschikte waardbomen. De soort weet zich nog wel te handhaven maar uitbreiding is kennelijk problematisch.

UITERWAARD EN ZOMERDIJK

Het doel was bereikt en ontspannen botaniserend trokken we richting uiterwaarden. De meeste aandacht bleef uitgaan naar de uitbundige epifyten begroeiing op de wilgen, maar ook een vetkruidrijke begroeiing met twee Duinsterretjessoorten op de zomerdijk ontsnapte niet aan onze aandacht. We maakten er opname 2.

Opname 2. Sedo-Cerastion op geasfalteerde zomerdijk

Opp. proefvlak (m^2)	16.00
Bedekking moslaag (%)	85
Mossen	
Syntrichia ruralis var. arenicola	5
Syntrichia calcicola	+
Sedo-Cerastion-soorten	
Sedum sexangulare	2b
Sedum album	+
Arenaria serpyllifolia	1
Erophila verna	1
Begeleiders	
Festuca rubra	1
Geranium molle	1
Stellaria media	+
Tanacetum vulgare	r
Urtica dioica	+
Cerastium fontanum	r

LITERATUUR

Bijlsma, R.J., A. Aptroot, K.W. van Dort, R. Haveman, C.M. van Herk, A.M. Kooijman, L.B. Sparrius, E.J. Weeda, 2009. Preadvies mossen en korstmossen. Rapport DK nr. 2009/dk104-O, Ede.

Dort, K.W. van & M. Zwarts, 2009. Blad- en levermossen van Meinerswijk. Buxbaumiella 82: 32-37.

Pluijm, A. van der, 2003. Determinatiesleutel en veldnotities voor de soorten van het geslacht Orthotrichum Hedw. In Nederland en België. Buxbaumiella 65: 35-52.

Pluijm, A. van der, 1995. De mos- en korstmosflora van de Biesbosch. Rapport Staatsbosbeheer regio Brabant West.

Van Tooren, B. & L. Sparrius (red.), 2007. Voorlopige verspreidingsatlas van de Nederlandse mossen. Bryologische en lichenologische werkgroep van de KNNV. Zie ook Verspreidingsatlas mossen online: www.blwg.nl/mosatlas